

mednarodnega sodišča le napotilo ali pa obveznost, kakor zahtevajo predstavniki nemške manjšine. To so sicer bistvena vprašanja, vendar pa skoraj ni verjetno, da bi se sedanja pogajanja (čeprav seveda ni nič a priori izključeno) v zadnjem trenutku razbila na teh mednarodno pravnih čereh.

(Se nadaljuje)

Dr. Janko Jeri

KRONIKA

KNJIŽEVNOST

KAJETAN KOVIČ, OGENJVODA. Kovičeva poezija ima svoje izhodišče v čustveni in čutni odnosnosti do življenja in sveta. Temu odnosu se Kovič do danes ni popolnoma odmaknil, ker se zaveda njegove močne iracionalne rezonance in ker je konec koncev liričnost ena izmed temeljnih prvin pesniške izpovedi ne glede na to, koliko jo posamezne generacije priznavajo. Toda ob tretji samostojni Kovičevi knjigi *Ogenjvoda** pa je že dovolj jasno, da se je avtor prvotnemu čustvenemu izhodišču močno oddaljil in da je sprejel mnoge nove elemente, ki bi jih na splošno lahko imenovali racionalne, so pa taki, kakršne razumnik našega časa potrebuje pri svojem lastnem uporu zoper civilizirano nasilje. Kovičev pesniški razvoj seveda ni tako preprost niti enakomeren, toda od Korenin vetra do Ogenjvode je smer jasna, zveza neposredna, vsaj če jo iščemo s ciklom *Roboti*, ki nam je pokazal nov Kovičev pesniški prostor, ob *Robotih* pa ne smemo prezreti *Vettric*, pač zavoljo posebnosti sloga, ki je spričo večje sorodnosti s prvotno Kovičevo liriko napovedoval smer prepričljiveje kakor oglati *Roboti*. Če s tega stališča presojava novo zbirko, moremo ugotoviti, da se Kovič ni odločil za katero izmed svojih možnosti, ki so bile v prejšnji zbirki prisotne, ampak je obdržal vse, to pa pomeni, da Kovič svoj življenjsko spoznavni prostor kompleksno razširja in priznava obstojnost različnih silnic ne glede na njihovo absolutno ali relativno vrednost. Zbirka je popoln odsev tega avtorjevega življenjskega nazora, njegova prisotnost pa se razodeva tudi v ureditvi nove knjige. Kovič je opustil ciklično razvrščanje, čeprav bi zastran strukture svojih pesmi zlahka ponovil ureditev iz *Korenin*. Konvencionalno formalni aspekt ureditve je torej izločen, vodilo zbirke pa postane notranji tok prepletanja pesnikovih čutenj in razmišljanj, kakor ga porajajo soočenja posameznosti.

Kovič pojmuje svet kot sklop nasprotij, kot nenehen spopad različnih kvalitete na različnih nivojih, skozi veliki prostor ustaljenega neskladja pa sledimo pesnikovi želji, da bi svet kljub vsemu kdaj bil »obljudena hiša«. In kolikor bolj romantična je ta misel, toliko bolj surova je danost Kovičeve moderne džungle, ki človeka brezobzirno sili k odločitvam tam, kjer za pesnika odločitev sploh ni mogoča. Tako za pesnika žrtev in rabelj nista dve danosti, ampak ena sama možnost, ki ni možnost:

* Kajetan Kovič, *Ogenjvoda*. Cankarjeva založba 1966.

Živeti, umreti.
Ne moreš uiti.
Ubijem te,
če me nočeš ubiti. (Džungla)

Spoznavna ostrina, s katero Kovič sondira nepremagljivo absurdnost svojega časa, je nadaljevanje Robotov, nadaljevanje aktualne, družbenokritične analize, pri tem pa je hkrati zajel izvenčasovne dimenzije, ker mnogi izbrani pojavi že nosijo pečat življenjskih konstant, ki jih niti zgodovinske razdalje ne morejo predrugačiti. Smiselno se uvodna ugotovitev iz Džungle nadaljuje v pesmih z motivom psa (Pes, Stekli pes, Spomenik), s katerim so izražene posamezne kvalitete družbenih odnosov znotraj ograje sodobnih razmer. Kovičeva kritična ost je naperjena v deformirane, namišljene veličine, duševne kretenе, nasilneže in njihova dejanja. Veličine in kretenе so vedno in vedno so njihova velika dejanja, med katere sodi tudi ubijanje upornih Špartakov in rehabilitacija mrtvih Lazarjev kot drugo, ne poslednje odvratno dejanje votlih avtoritet:

Bila je pomota.
Zdaj perejo krivdo
s koračnicami in salvami.
Slava.
Slava pomoti.
Slava sramoti.
Slava zastavi.

Novi Lazar je mrtev in gluhi.
Slava rabljem,
ki so ga dobro ubili. (Lazar)

V svojem iskanju bolj uravnovešenega življenjskega prostora je Kovič prišel do pomembnega spoznanja, da je svet dejansko sobivanje izključujočih se prvin, za uravnano človekovo existenco pa je treba doseči njihovo spojitve (Ogenjvoda). To je seveda cilj na poti sizifovskega vztrajanja (Črna krogla, toda v kaosu sodobnega absurda so cilji tista odkritja, ki dajejo posameznikom smer in možnost, da sami v družbenem okviru prispevajo svoj del k tistemu, kar je uresničljivo in kjer se človek edino more uresničevati:

V ta svet si rojen
in več veš o rji kot o cvetnem prahu.
Zanj bodo poskrbele čebele,
a rja je tvoja skrb.
Boš pustil, da vse razje?

Nisi spomenik,
ampak živa mravlja.
In svoje majhno bruno moraš nesti na vrh sveta.
Ti nisi važen,
važno je bruno.

In morda: mravljišče. (Ura vesti)

To velja v prvi vrsti za pesnika, za ustvarjalca, za osveščevalca, zakaj njegovo sporočilo je v celoti usmerjeno proti vrhu sveta. Stalna prisotnost delujočega duha je tiha sila v spopadu z dehumanizacijo, čeprav se davno prometejevstvo ponavlja skozi čas:

Zmeraj je kje kakšen zid.
Ne pomilujte nas.
Vsi nikoli ne pademo. (Smrt pesnikov)

Prepričanje o tvorni moči človeškega duha je ena izmed značilnih potez Kovičeve pesniške refleksije in ga rešuje črnega absurda, s katerim se srečuje prav tako kot ostali, filozofi in pesniki — v tem jim je Kovič čestokrat celo zelo blizu — ker pa se Kovič ne podreja goli filozofski doktrini, so možnosti njegove akcije širše, saj se svobodneje giblje v svoji doživljajski in spoznavnostni sferi. Po Koviču je svet sicer res do skrajnosti okruten, toda premore pa tudi sončne ravnice. Zato je med že obravnavanimi pesmimi mnogo čistih drobcev, ki v njih odseva elementarna zemeljska svetloba. In Kovič se kot lirična natura ob taki pojavnosti rad predaja čustvenim zanosom, ali bolje, Kovič takih momentov ne prezre, ker mu ob njih raste samozavest o svojem življenjskem boju. Mislim pa, da je prav Kovičevo prepričanje o sončnih ravninah rodilo najlepše pesmi zadnje zbirke. Njegova omenjena neposredno angažirana poezija sama po sebi niti ni tako nova, spominja nas Zajca, njena posebna vrednost rezultira iz celotnega koncepta Kovičeve izpovedi, tisto pa, kar Koviča loči od ostalih, je čista pesniška podoba. V Koviču je močna težnja, zasnove najlaže ugotovimo v ciklu Vetrnice, ustvarjati poezijo čiste podobe ter tako v širokem in premalo določenem slovenskem pesniškem prostoru dopolniti občutne vrzeli. Naša beseda je bila skozi zgodovino odeta v različne priobešene plašče, v sili razmer in težnjah časov uniformirano angažirana, v svoji neposredni izrazni lepoti pa je zvenela le mimogrede. Če pri delu Kovičevih pesmi ni tako, lahko z veseljem ugotavljamo, da se avtor zavestno ukvarja s posebnimi problemi pesniškega ustvarjanja in si po zgledu kultivirane francoske poezije zastavlja poetične naloge, ki so naši sodobni poeziji domala tuje. Najznačilnejše pesmi te plasti, kot Čreda, Bik, Bivoli, Arena, niso določene samo z enakšno splošno lirično dejavnostjo, ampak jim je skupna tudi stroga zunanja forma: vsaka obsega tri štirivrstične kitice. Izrazna moč pesmi izvira iz precejšenega besedišča, čistih podob in dosledno formiranega verza, ki je praviloma v sebi sklenjena enota; uporablja prestopno rimo ter pri tem menjava kvaliteto, recimo:

Na žolti pašnik hrumi velika čreda.
Iz temnih dvorov jo kliče medeni rog.
Sajasta glava pastirja iz grma gleda.
Hladna voda se drevju dotika nog. (Čreda)

Tem pesmim so formalno najbližje pesmi, napisane v sklenjenih, ubrano zvenceh kiticah, izjemoma celo ljudski ali pa v variirani sonetni obliki. In ker Kovič ob njih ustvarja svobodne verze tekočih ritmov, lahko tudi v tem pogledu ugotovimo soglasje življenjskega in ustvarjalnega nazora, ki v skupni

eksistenci različnih vsebinskih kategorij priznava obstojnost različnih form na istem estetskem nivoju. Zato je ob idejnih in estetskih kvalitetah Kovičeve nove poezije še posebej opazna njena prepričljiva širina in odprtost. V njej pesnik vidi pot.

France Pibernik

ANTON INGOLIČ, LASTOVKA ČEZ OCEAN.* Očitno se je Anton Ingolič že kar specializiral za izseljensko tematiko. To bi sicer lahko jemali kot njegov beg pred vsemi družbenimi ter etičnimi nasprotji domá, ki bi jih pisatelj danes moral obravnavati, torej kot degradacijo umetnikove družbene prizadetosti na golo domovinsko čustvo oziroma na domotožje izseljencev. A po drugi plati je Ingoličeva zasluga v tem, da je v dosedanjem dokaj obširnem izseljenskem opusu vendar uspel odkriti in prikazati, morda nekoliko po svoje in enostransko, naš življenj v boju za kruhom na tujih tleh.

Nekoč sem ob recenziji Ingoličevega romana *Nebo nad domačijo* zapisal, da se je pisatelj v izseljenski tematiki bržkone izčrpal že s trilogijo o izseljencih v zahodni Evropi (*Kje ste*, *Lamutovi*, *Črni labirinti*, *Nebo nad domačijo*) in da kaj več, kot je ustvaril s prvim od treh romanov, ne bo mogel več napraviti. Vendar so za rutiniranega, invencioznega, iščočega, četudi ne izrazito prodornega pisatelja, kakršen je Ingolič, take sodbe lahko dokaj tvegane. Novi izseljenski roman, *Lastovka čez ocean*, prinaša namreč v njegovo pripovedništvo spet nekaj miljejske, kompozicijske in pripovedovalne svežine in je tako treba ugotoviti, da se ta produktivni pisatelj verjetno tudi v tej temi še ni docela izpisal.

Roman pripoveduje o izseljencih, ki se na ladji *Lastovka* vračajo iz Amerike v domovino. Vsakdo od teh pušča v Ameriki del svojega sveta, v domovini pa pričakuje drugi del. To okolje oziroma ti ljudje s precēj burnimi usodami so pisatelju ponudili priložnost za fabulativno pestrost, to pa je Ingolič tudi s pridom izkoristil in na široko razpredel mrežo njihovih dogodivščin, poleg tega pa je s spretno, po domačih razmerah dišečo kriminalko, ali lahko tudi drugače, po kriminalki dišečo domačo zgodbo, končno osredotočil dogajanje na ožje okolje, na *Lastovko* samo, ter tako dal romanu smotrno fabulativno ubranost in kompozicijsko jedro.

Njegovo prikazovanje dogodkov na ladji in retrospektivno v Novem svetu je sicer tradicionalno realistično, kot smo ga pri Ingoliču že vajeni; to prikazovanje je često preračunano na efekte najrazličnejših vrst, od grobo seksualnih do romantično ljubezenskih in do rodoljubno angažiranih, toda v pričujočem tekstu nas prav napete zgodbe *Lastovkinih* prebivalcev ter njih medsebojne konvergence toliko prevzemajo, da navzlic nekaterim slabostim, o katerih pa bo govor spodaj, odložimo knjigo z občutkom, da smo prebrali dober in zanimiv roman.

Ingolič je priznано iznajdljiv fabulist in le na osnovi fabule oblikuje ter izpoveduje svoja spoznanja o ljudeh. Njegove oznake so bolj zunanje kot psihološke, zato pa so njegove osebe tudi dokaj jasne, neproblemske, med njihovi nazorski ter moralnimi afirmacijami tečejo dokaj ostre ločne črte. Sicer pisatelj v *Lastovki čez ocean* zavestno ubira drugačno pot ter se izogiba črno-belega nazorsko-moralnega nasprotja, kakršno se tako močno kaže

* Anton Ingolič, *Lastovka čez ocean*. Založba Obzorja 1966.